

NE CUM TE NE SINE TE

Luka Bogdanić

Nakon Tuđmanovog doba Hrvatska je osirotljela za uzore na koje se može pozivati. Krivični sud u Hagu optužuje nacionalne heroje za zločine protiv čovječanstva, no narod to ne može prihvatiti. Dok vlada odlučuje, šta da čini, javljaju se nove nacionalističke organizacije. Evropska unija je još daleko i nakon toliko evropeizma Hrvati završavaju u apatiji

---

ili o odnosima između Hrvatske i Evropske Unije

K

AD BI HRVATI BILI DUHOVIT NAROD

pjesma «Evropa da, Evropa ne» mogla bi biti naslov najpjevanijeg šlagera posljednjih godina. Hrvati su se oduvijek hvalili da su od svih naroda bivše Jugoslavije najviše filoevropski nastrojeni – naravno nakon Slovenaca – ali zadnjih godina žive u limbu, koji dovodi u pitanje njihovo preferiranje Evropske Unije. Među omladinom Zagreba, koja sve više i više gubi iluzije, raste mahom apatija, a u Hrvatskoj niko ne smatra realnim nadati se, da će pregovori s Brislom uskoro otpočeti. Rezultat te opće zbunjenosti se, kako je rezimirala jedna mlada djevojka iz Zagreba, nalazi u rečenici: «Ove sezone Evropa nije *in*». Kako da ne bude sumnjivo, da ova tobožnja nezainteresiranost nije ona ista što je izražava lisica u odnosu na grožđe? Treba imati u vidu, da pridruživanje Hrvatske u Uniju otvara niz problema, koje nijedna vlada od 2000. godine do danas nije uspjela riješiti. Opće nesnalaženje, koje se opaža u javnosti, pothranjuje pomanjkanje informiranosti kao i nedostatak objektivnosti onih, koji analiziraju prednosti i nedostatke eventualnog sporazuma s Brislom.

Godinama su hrvatski političari upotrebljavali argument pridruživanja Uniji za isključivo propagandne ciljeve, a da istovremeno nikome od njih nije bilo jasno šta to za zemlju znači. Historijski korjeni toliko nekritičnog pristupa

u odnosu na integraciju leže u periodu koji je prethodio raspadu Jugoslavije. Već u socijalističkom razdoblju zemlja je bila kandidat za ulazak u formaciju, koja se tada nazivala Evropska zajednica, ali da bi se ušlo u klub nazvan Evropska zajednica trebalo je raspisati višepartijske izbore. Tako je 1990. u Jugoslaviji odlučeno – uz opako uplitanje Evrope – da se izbori održe u svakoj republici zasebno. Na izborima su odnijele pobjedu nacionalističke političke snage te više nije bilo nikakve potrebe, a ni mogućnosti da se održe izbori na federativnoj razini. Od tog trenutka sudbina zemlje bila je zepečaćena: razvijenije republike (znači one bliže Zapadnoj Evropi) glasale su ranije od drugih i kao da je otpočela utakmica ko će prije uteći od nerazvijenog Juga zemlje ka Zapadu «uključenom u Zajednicu». Za Hrvate je približavanje političkoj organizaciji Evrope značilo približavanje novom modelu blagostanja nakon razočarenja socijalizma. U Sloveniji su se već krajem osamdesetih godina prodavale majice s natpisom *Evropa zdaj* (Evropa smjesta); u Hrvatskoj je na jednom festivalu državnih televizija Evrope (Eurosong) prvu nagradu dobila italijanska pjesma, čije su riječi bile...*sempre piu liberi noi ...Evropa united united*.

Nade u ostvarenje evropskog sna kao da su iščezle s početkom rata, ali međunarodno priznavanje nezavisnosti Hrvatske smjesta je bilo protumačeno kao približavanje Evropi, ili tačnije, približavanje Evrope. U vreme trajanja rata jedna od rodoljubnih pjesama, koju je neprekidno emitirala Hrvatska Radio Televizija (HRT) recitirala je (na engleskom): «Evropo. Evropo, zaustavi rat u Hrvatskoj... Svi mi želimo biti dio evropskog sna, mi samo želimo demokraciju i mir...pustite da Hrvatska postane jedna od evropskih zvijezda». No već krajem devedesetih godina hrvatsko je obožavanje Evrope, koje su rukovodeći kadrovi gajili uz prezir bivših sunarodnjaka iz ostalih republika, počelo slabiti. Hrvati su teško probavljali kritike koje je međunarodna zajednica – znači i Evropska zajednica – upućivala njihovoj vladi zbog nepoštivanja ljudskih prava. Kriza se povećala i dobila jasna obeležja po osnivanju Međunarodnog krivičnog suda za zločine počinjene na teritoriju bivše Jugoslavije (sa sjedištem u Hagu). Sve je otpočelo tri dana nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma između Tuđmana, Miloševića i Izetbegovića (10. novembra 1995), sporazuma koji je sankcionisao kraj rata u Bosni i mirnu integraciju Istočne Slavonije u Republiku Hrvatsku. Već 13. novembra optuženo je šest predstavnika bosanskih Hrvata za zločine protiv čovečnosti i za kršenje Ženevskog sporazuma. Među tih šest optuženih imena bilo je i najviših predstavnika hrvatskih predstavnika u Bosni kao što su Dario Kordić, presjednik HDZ-a na bosanskoj teritoriji i Tihomir Blaškić, zapovjednik HVO za Bosnu – takozvanog Hrvatskog Vijeća Obrane. Već su prije bili optuženi dva najveća bosansko-srpska lidera Radovan

ne počinjene na teritoriju Hrvatske proširila su se i obuhvatila zločine počinjene nad civilnim stanovništvom srpske nacionalnosti. Optužbe Haškog Tribunala donekle su zatekle hrvatsko javno mnijenje, koje je godinama bilo žrtvom mas media režima, glavnih propagatora nacionalističke ideologije. Njih je Tuđman zloupotrebio da prikažu rat kao «svetu» borbu za oslobodjenje od srpskog ugnjetavanja.

Za Tuđmanovog života Zagreb je sistematski odbijao suradnju s Haškim Tribunalom, pružajući tvrdoglav otpor, koji je Evropska unija morala više puta osuditi. Hrvatska desnica loše je dočekivala evropske kritike, a njene simpatije prema Evropi već su nekoliko godina bile stavljene na teško iskušenje. Pošto je Jugoslavija raskomadana Tuđmanu i njegovima nije više bila potrebna Evropa, dok je opoziciji na ljevici ona upravo počela da služi u funkciji djelovanja protiv postojeće vlasti. Kako bi pobijedila u utakmici s drugim snagama u zemlji, ljevica je ukazivala na Evropsku Uniju kao na jedino spasenje i kao na mogućnost demokratizacije zemlje, ukoliko bi Brisel prihvatio hrvatsku kandidaturu, što bi značilo obnavljanje pravne države i ponovno ispravno funkcioniranje državnih institucija. Tako je predsjednički kandidat lijevog centra Stipe Mesić pobijedio na izborima 2000, a to je bio rezultat koji je trebao da potvrdi proevropsko opredeljenje Hrvatske i koji je značio zaokret u istragama Haškog tužilaštva za zločine počinjene na teritoriju bivše Jugoslavije. Nova vlast smjesta je dostavila Hagu dokumente, koji su se odnosili na djelatnost hrvatske vojske u Bosni kao i one dokumente, koji su svjedočili o zločinima počinjenim u Krajini u proljeće i u ljeto 1995. godine za vrijeme vojnih operacija «Bljesak» i «Oluja». Vlada lijevog centra nije očekivala da će njena suradnja s Haškim sudištem dovesti do vrtoglavog povećanja optužica protiv hrvatskih generala.

Tuđmanovo «Sveto pismo» o herojskom ratu protiv srpskih zločinaca malo pomalo je počelo da kopni, a javno mnijenje moralo je prihvatiti, da su priznati junaci kao Ante Gotovina upleteni u masovne deportacije stanovništva i da su zbog toga optuženi od strane Haškog Tribunala. Jedina Mesićeva «krivica» bila je što je javno priznao zločinstva počinjena za vrijeme rata, a da nije uspio dovesti pred lice pravde njihove počinitelje. Dobra volja ispoljena u suradnji s međunarodnim sudom nije dala rezultate i hrvatsko glasačko tijelo to nije moglo oprostiti. Lijevi centar je izgubio popularnost budući da nije uspio zadovoljiti ni one na ljevici, koji su zahtijevali hapšenja i osude, ni one na desnici, koji su se protivili u suradnji s međunarodnom zajednicom. I na taj je način izgubila izbore vlada Ivice Račana 2003. godine.

Poraz lijevog centra dokazuje kako je nemoguće iz temelja reformirati jedno društvo, a da se ono istovremeno ne suoči sa vlastitom prošlošću. Percepcije i interpretacije koje jedan narod prihvaća, da objasni vlastitu istoriju

opredeljuju budućnost te nacije, što je Tuđmanu bilo sasvim jasno. Oni što se zaklinju da će Hrvatsku uvesti u Evropsku uniju nemaju pojma kako da se obračunaju s nedavnom prošlošću mlade Republike. Možda u tome ne uspijevaju jer im nedostaje hrabrosti da se kritički osvrnu na vlastitu prošlost? Ili se možda isuviše mnogo interesa još uvek vrti oko nacionalističke verzije istorije?

Haški je sud ipak uspeo ostrugati dio tuđmanovske freske, koja je prikazivala hrvatske bojovnike kao ratnike bez mane i straha, koji su izvršavali svetu dužnost, jasno pokazavši da mnogi od njih nisu bili drugo do ratni zločinci, koje je u rat gurnula pohlepa za dobitkom. Kolektivna vjera zasnova na ideji o «krvi i zemlji» nije odolila u času buđenja od nacionalističke euforije, te pošto je skrivila mnoge žrtve trebalo je naći jarca za grijeh. Ko je kriv za hrvatske nesreće? Prvo je za to okrivljena Carla del Ponte, glavni javni tužilac Haškog suda, odgovorna što je izmislila toliko laži o podvizima hrvatskih vitezo-va. Zatim je to postala Evropa, zlehuda maćeha, koja je, umjesto da bude zahvalna Hrvatima, što su uvijek branili kršćanstvo od invazija nevjernika (*ante murales cristianitatis*) mislila da će se riješiti krize na Balkanu optužujući one koji su se borili za svoja zakonita prava.

Uvjerjenje da su vojne akcije iz godine 1995. herojska djela teško umire. Samo prije malo vremena, u augustu mjesecu, veliki je plakat na ulazu u Slano (blizu Dubrovnika) slavio desetgodišnjicu vojne operacije «Oluja» definirajući je «svetom i veličanstvenom».

Sadašnja vlada desnice, predvođena «reformiranim» HDZ-om, mora se tek suočiti s pitanjem suradnje s Haškim Tribunalom. Premijer Ivo Sanader u početku je izgledao, kao neko ko se odlučno opredjelio za suradnju sa sudijama, ali kao i za lijevi centar, tako i za desnicu, prepreka, koja blokira proces normalizacije odnosa ima određeno ime i prezime: Ante Gotovina, ratni zločinac u bijegu i narodni junak, kojeg se vlada ne usuđuje uhvatiti. Ima i drugih teških promašaja, koje nova hrvatska administracija ne uspijeva riješavati: povratak Srba protjeranih iz Krajine operacijama «Bljesak» i «Oluja»¹ i funkcioniranje pravne države. Čini se da je slučaj Gotovina najkontroverzniji: još dok je HDZ bio u opoziciji javno je tvrdio da je Račanova vlada, prihvaćajući inkriminaciju generala junačine, izdala nacionalne interese. Istih su se godina megafotografije Gotovine štampane na pvc-u, sa natpisom Heroj pri dnu, mogle vidjeti u svim gradićima hrvatske obale, a u Zadru – gdje je taj plakat stršio u Trajektnoj luci – lokalna je vlast tvrdila, da će objaviti rat svakome, ko se bude usudio da ga ukloni. U posljednje vrijeme ti plakati se konačno ski-

¹ Možemo podsjetiti da se prema pisanju Williama Montgomeryja bivšega ambasadora u Hrvatskoj i SiCG, broj prognanih Srba iz Krajine u obje operacije kreće oko 200.000. Ante Gotovina je bio jedan od zapovjednika operacije Oluja.

daju, naročito sa javnih mjesta i u turističkim centrima, što ukazuje kako se HDZ Ive Sanadera želi prikazati kao politička snaga sposobna da pošalje u prošlost nacionalizam Tuđmanovog tipa i da dovuče Hrvatsku do Evrope. No radi se o čisto kozmetičkoj operaciji: kako već prije prosečni turist nije primjećivao megafotografije Gotovine, jer nije prepoznavao to lice, sigurno će još manje sada zapaziti razmjerno male fotografije nalijepljene s tim istim licem u vojnoj uniformi, koje se viđaju na privatnim vozilima. Ratni junak ostaje ratni junak, pa čim se ostavi obala preplavljena turistima opet se susreću isti plakati. Tako nov novcat, koji je postavljen na cementnoj bazi jednog raspela (jadni Krist!) u Brelima Gornjim obznanjuje: «Junak, a ne ratni zločinac». Nakon nekoliko kilometara još jedan veliki plakat oglašava: «Gotovina ili UE? Uvijek Gotovina heroj». Po cesti od Sinja do Knina pobodeni su svuda takvi plakati, a tu se počinju ređati porušene kuće i razorena sela. To je još jedna tužna stranica zasad nedovršene istorije: Knin je bio od 1991. do 1995. glavni grad samozvane republike Srpske Krajine i u gotovo do temelja razrušenim selima, koja ga okružuju, jedine nerazrušene kuće su one na kojima stoji natpis *hrvatska kuća*.

Antievropska je orijentacija zasad barjak udruženja ratnih veterana, ali bi ga mogle prihvatiti i političke partije čija je namjera dobiti glasove jednog ne malog dijela stanovništva. Istini za volju, već postoji jedna partija, koja samu sebe naziva «evroskeptičnom». Radi se o partiji SIN (*Samostalnost i Napredak*) Nenada Ivankovića, koja je osnovana augusta mjeseca 2004. SIN je za sad vanparlamentarna formacija, koja čeka povoljan trenutak da uđe u Parlament. Njen osnivač, najdraži Tuđmanov novinar i bivši dopisnik iz Bona Hrvatske radio-televizije, izabrao je propagandnu strategiju koja je zabezknula javnost svojim protuevropskim tonovima. SIN je bio oblijepio Zagreb parolama «Evropska Unija nije cool, ali sir i vrhnje jesu!» što su pjevale hvalospjeve tipičnim zagrebačkim lokalnim proizvodima, a inspirirala ih je pseudo art kampanja, što ju je pvela Kristina Leko 2003. godine sa namjerom da senzibilizira javnost na zaštitu autohtonih proizvoda. Jasno je da ne postoji rizik za zagrebačke mljekarice, koje jedino treba da podvrgnu vlastite proizvode evropskim higijenskim standardima, ali SIN nastoji iskoristiti svako sredstvo kako bi opravdao hitnost nacionalističke politike, koja brani «svetu» hrvatsku jedinstvenost. Kasnije je Ivanković bolje naciljao metu. Tako je cilj njegovih kritika postao direktno predsjednik vlade tj. HDZ-a, kojem je poručio: «Sanaderu, treba nam Evropa, a ne Evropska Unija!». Prema SIN-u, koji samog sebe ne definira ni krajnjom desnicom i još manje antievropski nastrojenim, euroskepticizam je opravdan zbog nesigurnosti od koristi, koju bi mogla imati nacija «globalnom» integracijom sa još 400 miliona osoba, što bi sigurno odnijelo velik dio hrvatskog suvereniteta.

U Hrvatskoj je svakako vidljiv pad privlačnosti - *appel* - Unije: godine 2004. procenat stanovništva naklonjen integraciji opao je za 30% u odnosu na 2003. (sa 74% na 50%). U Hrvatskoj prije nego li o antievropeizmu moglo bi se govoriti o euroapatiji. U zemlji u kojoj su barjaktarili evropskim idealom, koristeći ga u različite svrhe i na desnici i na ljevici, baš sve političke snage, i gdje je, uprkos svim predizbornim obećanjima, industrijska proizvodnja dosegla svoj historijski minimum (iako je nacionalni bruto-proizvod po glavi stanovnika viši no u nekim zemljama, koje su, kao na primjer Slovačka, nedavno ušle u Evropu) normalno je da su ljudi siti svega. I Evropska unija je počinila mnoge greške, u prvom redu time što se pokazala isključivo zainteresirana za slučaj Ante Gotovine, dakle nezainteresirana za program povratka srpskog stanovništva. U tom smislu Zagreb je smatrao da može još odgadati reforme neophodne za ispravno funkcioniranje državnih institucija.

Još u decembru 2004. Evropski Savjet je informirao Hrvatsku da suradnja sa Haškim tribunalom u slučaju Gotovona predstavlja *conditio sine qua non* za pristupanje pregovorima o pridruživanju, koji su trebali započeti 17. marta 2005. godine. Arogantna hrvatska vlast se konačno odlučila da zamrzne imovinu generala, ali u martu mjesecu Gotovina još nije bio uhapšen i ministri vanjskih poslova zemalja Evropske unije odlučili su da formiraju specijalnu grupu sa zadatkom da procijeni suradnju Hrvatske s Haškim Tribunalom. Pregovori o pridruživanju, naravno, nisu započeti. Uslijedio je hitni odgovor. U aprilu mjesecu ove godine Sanader je uručio Carli del Ponte Akcioni plan u šest točaka za razrješenje slučaja Gotovina do septembra mjeseca.

Poslije francuskog odbijanja nacrtu Konstitucije (Ustava) digli su se glasovi, koji zahtijevaju usporavanje širenja Evropske unije i Hrvatska se pobojala da će ostatati izvan nje. Jedina joj je garancija riječ Tony Blaira, koji je na inauguraciji britanskog predsjedavanja Unijom obećao da će se držati riječi dane Hrvatskoj. No specijalna grupa, koja je trebala odlučiti o suradnji Hrvatske s Haškim sudom dala je negativno mišljenje i u junu mjesecu haški su tužioc i još više pogoršali stanje objavljujući predlog nove optužnice protiv generala Čermaka i Markača, optuženih za zločinačku organizaciju sa ciljem etničkog čišćenja i za masovne deportacije izvršene u Krajini 1995. Novi tekst proširuje optužnicu na cijeli niz visokih činovnika u ministarstvu Unutarnjih poslova i u Ministarstvu Obrane i na neke visoke funkcionere HDZ-a, osim što izričito spominje Franju Tuđmana. Istovremeno izlaze na danje svijetlo otkrića koja peku u slučaju Branimira Glavaša, koji je otpočeo u proljeće 2005. godine. U vrijeme kad je bio visoki funkcioner HDZ-a, te predsjednik regije Slavonija Branimir Glavaš se pojavio kao kandidat na lokalnim izborima sa vlastitom listom, odlučivši da se odcijepi od Sanaderove partije i zahtijevajući više samostalnosti za sebe i za svoju regiju. To je bio pobjednički izbor, ali od momenta nje-

gova reizbora Glavaš riskira da bude okrivljen za velik broj ubojstava, koja su se dogodila u Osijeku početkom devedesitih godina. Već je prije 13 godina povedena istraga o tim događajima, ali je ona zataškana. Sad su se pojavili novi svjedoci, koji izjavljaju kako su svojim ušima čuli kako Glavaš naređuje umorstva. Jednom od njih, gospodinu Fehiru, iako je zaštićeni svjedok, ime je objavljeno u novinama. Novine su objavile 15. juna ove godine jezive odlomke njegovih izjava. Identitet je nakon nekoliko dana otkrio otac, koji je tvrdio kako je njegov sin prouzročio eksploziju u dvorištu policijske uprave Osijek te da je zbog toga ucijenjen i prisiljen da svjedoči protiv Glavaša. U isto vrijeme još jedan svjedok – Ivica Špiranec – davao je i povlačio vlastite izjave te završio na kraju zatvoren u psihijatrijsku kliniku. Uprkos tome HHO (Helsinški odbor za ljudska prava u Hrvatskoj) sakupio je svjedočanstva dovoljna da se okrive još 43 osobe za ubojstva srpskih civila što su se dogodila u razdoblju od septembra 1991. do jula 1992. Tom broju treba dodati sve slučajeve nestalih osoba, čije ubojstvo još nije dokazano: *Feral Tribune* smatra da se realan broj takvih slučajeva penje na 118.

Prema riječima predsjednika HHO, Žarka Puhovskog, «vrlo je vjerojatno» da će Glavaš biti optužen, ali je još veoma teško kazati kada, jer u slučaju procesa bio bi sigurno upleten i Vladimir Šeks, sadašnji predsjednik parlamenta, koji bi barem bio pozvan da svjedoči, a on je jedan od najviših funkcionera HDZ-a. Predsjednik parlamenta je jedan od najvažnijih oslonaca premijera Sanadera unutar partije i hrvatski premijer će poduzeti sve što je u njegovoj moći, da mu se garantira sigurnost, mada bi moglo biti probitačno lišiti se takve zastarijele političke figure, tvrdokorne glavešine iz tuđmanovskog vremena.

Mada obiluje skandalima, hrvatska vlada još uvijek vjeruje u pozitivan sud grupe koja ima u zadatku da ocijeni njenu suradnju sa Haškim sudom. Novo je vrednovanje zakazano za 29. septembra, no predsjednik HHO je skeptičan u odnosu na budućnost Hrvatske i izvještaj tog odbora za tekuću godinu ne ostavlja mnogo nade: prvih mjeseci 2005. zabilježeno je nazadovanje po svim pitanjima, poštovanje ljudskih prava je stalno narušavano, mas mediji ponovo pojačavaju antisrpsku propagandu, a Akcijski plan za hvatanje Gotovine nije zabilježio nikakav napredak.

Pravna država ne funkcionira, kao što to svjedoče stalno ponavljani napadi na stanovništvo srpske nacionalnosti, ali se hrvatska vlada ponosi što je započela s reformom univerzitetskog obrazovanja, kako bi ga prilagodila evropskim standardima sadržanim u Bolnjskoj deklaraciji. A kako će biti moguće ostvariti reformu Univerziteta u zemlji u kojoj građani imaju samo dužnosti i nikakva prava?

Stigla je jesen i ljetnje žege su nas napustile, ali je u Hrvatskoj još uvijek vruće i dok vlada hapsi po kojeg mafijaša kao suučesnika Gotovine, u gradi-

ću Imotski u Dalmatinskoj Zagori neznani «branitelji domovine» ispisali su zidove u blizini pravoslavne crkve antisrpskim natpisima, te bacili bombu na jednu srpsku kuću. Hrvtsko društvo boluje od tribalizma i dok se ne obračuna sa vlastitom historijom ostat će izvan Evrope. Kako kaže Kur'an: «Zaista Bog neće izmijeniti prilike u kojima živi jedna zajednica (narod) sve dok se ta zajednica sama ne izmijeni, to jest dok ne izmijeni svoje navike, misli, način gledanja i rada.» (Surei Ra'd)